

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОТАРІУСІВ-ЗЛОЧИНЦІВ, ЯКІ ОДЕРЖУЮТЬ НЕЗАКОННУ ВИНАГОРОДУ ЗА НАДАНІ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

Святченко В.М., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ №1 НАВС.

Безпосереднім об'єктом злочину ст. 368-4 КК України (підкуп особи, яка надає публічні послуги) виступає встановлений законодавством порядок оплати публічних послуг, згідно з яким діяльність стосовно фізичних і юридичних осіб з боку осіб, які надають публічні послуги, повинна здійснюватись непідкупно і фінансуватись за рахунок коштів держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій або фізичних осіб. Суб'єктом злочину є аудитор, нотаріус, оцінювач, експерт, арбітражний керуючий, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя, інша особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Отже, розглянемо такий суб'єкт злочину, як нотаріус.

З кримінологічною метою можна здійснити певну класифікацію нотаріусів-злочинців, виділивши певні їх типи, які характеризуються єдністю однієї або кількох найбільш суттєвих ознак. Дослідження кримінальних проваджень, архівних кримінальних справ про злочини у сфері нотаріальної діяльності, аналіз спеціальної літератури дозволяє виділити кілька умовних типів нотаріуса-злочинця залежно від його морально-психологічної спрямованості та характеру дій.

Перший тип - нотаріус, який одержує незаконну винагороду за вчинення або невчинення певних нотаріальних дій від випадку до випадку, спеціально не створюючи чи підшуковуючи ситуації для цього (ситуативний злочинець). Такий нотаріус, як правило, рідко виходить за межі своїх повноважень або зловживає ними, отримуючи

незаконну винагороду власне за виконання своїх статусних обов'язків. Вигода, яку має замовник від такого нотаріуса, полягає, наприклад, у прискоренні вирішення його питання, отриманні незначних переваг порівняно з іншими особами тощо. Здебільшого у таких випадках ініціатива давання-одержання неправомірної вигоди виходить від особи, яка звертається за вчиненням нотаріальної дії. Саме вона, сумніваючись у можливості позитивного вирішення того чи іншого питання, але прагнучи вирішити його більш ефективно, пропонує нотаріусу майнову винагороду за вчинення у власних інтересах певних дій або утримання від них. При цьому зовсім не виключається давання-одержання неправомірної вигоди з ініціативи нотаріуса. Але ініціатива у таких випадках свідчить про його готовність одержати незаконну винагороду і має характер простої пропозиції, яка не впливає на добровільність поведінки замовника нотаріальної дії. Останній приймає рішення про давання неправомірної вигоди без тиску з боку нотаріуса. Взаємовідносини сторін за таких обставин утворюють угоду про специфічне співробітництво, взаємодію нотаріуса та особи, яка прагне досягти певної мети за допомогою підкупу. При цьому суб'єкти протиправної угоди виявляють взаємну зацікавленість і їх волевиявлення базується на добровільних засадах. У таких випадках давання-одержання неправомірної вигоди, як правило, не маскується під законні угоди або в інший спосіб [1].

Другий тип – це коли нотаріус цілеспрямовано займається «продажем» своїх повноважень, постійно вишукуючи можливості для одержання неправомірної винагороди, фактично повністю або значною мірою підпорядковуючи цій діяльності свою професійну діяльність. Тобто йдеться про злочинний промисел у вигляді одержання неправомірної вигоди. У багатьох випадках така діяльність має завуальований вигляд, давання-одержання здійснюється через посередників, що істотно ускладнює її викриття і доказування вини нотаріуса. Ініціатива давання-одержання неправомірної вигоди здебільшого належить нотаріусу і може мати

форму як простої пропозиції, так і вимагання. При вимаганні нотаріус, використовуючи свої повноваження, авторитет нотаріату, здійснює психічний тиск на особу, яка звернулась до нього, висуває конкретні вимоги та умови задоволення інтересу останнього, або створює відповідну обстановку, за якої у замовника нотаріальної дії залишається єдиний спосіб вирішення питання – давання неправомірної вигоди. Така форма поведінки нотаріуса засвідчує, крім усього іншого, його послідовне намагання використати свій правовий статус для незаконного одержання матеріальних цінностей чи благ матеріального характеру, тобто стійку корисливу її спрямованість. Вимагання неправомірної вигоди свідчить про порушення паритетних засад у відносинах сторін. Нотаріус цілковито домінує над особою, яка звернулась до нього, що зрештою є підґрунтям для виникнення між ними конфлікту, відтак дає більше шансів правоохоронним органам дізнатися про факт давання-одержання неправомірної вигоди, викрити нотаріуса і притягнути його до встановленої законом відповідальності [1].

Третій тип – нотаріус, який перебуває, так би мовити, на матеріальному утриманні кримінальних угруповань, комерційних або політичних структур, забезпечуючи за допомогою наданих йому повноважень постійне "обслуговування" їх інтересів. Це найнебезпечніший тип нотаріуса-злочинця. Відстоюючи за незаконну матеріальну винагороду інтереси зазначених суб'єктів, він може діяти як у межах своїх повноважень, так і виходити за них. Таку винагороду нотаріус одержує здебільшого на системній основі, хоч вона може бути й разовою. Але в будь-якому випадку ця винагорода є досить значною – такою, що «виправдовує» його ризик. Її одержання ретельно вуалюється у форму подарунків, придбання нерухомості або цінного рухомого майна на підставних осіб, шляхом перерахування коштів на рахунки комерційних структур, благодійних фондів тощо, контроль над якими має нотаріус або його довірені особи. Такий нотаріус, разом з іншими «фахівцями у галузі права» та службовими особами, служить «дахом» для злочинної

діяльності злочинних об'єднань, є одним з елементів функціонування злочинних структур кланового (мафіозного) типу. Притягнення його до кримінальної відповідальності для правоохоронних органів становить істотну складність через, по-перше, складнощі виявлення та документування його злочинної діяльності; по-друге, наявні у нього можливості протидіяти правоохоронній діяльності [1].

Судова практика дозволяє говорити достовірно про існування лише першого типу злочинної поведінки серед нотаріусів. Про існування інших двох типів можна говорити лише в якості припущення, оскільки їх викриття вкрай утруднене через наведені вище складнощі. Однак інформаційне поле заповнене повідомленнями про існування серед нотаріусів як професійних злочинців, так і тих, хто діє в складі злочинних угруповань.

Список використаних джерел:

1. Саламатова М. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам у сфері нотаріальної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. В. Саламатова; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя, 2015. - 241 с.